

Krystian DUBIEL, Aleksandra PTASZEK, Paweł BARAN, Katarzyna BRZÓZAN,
Joanna MARKIEWICZ⁵

DIAGNOZA WYBRANYCH ASPEKTÓW ZNAJOMOŚCI FAUNY PTAKÓW I STOSUNKU DO NICH U MIESZKAŃCÓW STAŁOWEJ WOLI

Świadczenia ekosystemów dla człowieka to ogromne bogactwo naturalne, które stanowi podstawę życia i dobrobytu całej ludzkości. Ptaki przyczyniając się do istotnego zakresu świadczeń ekosystemów. Dotyczy to także urbiceoz. Czy ludzie zdają sobie sprawę ze swojej zależności od przyrody i ptaków? W badaniach posłużono się kwestionariuszem ankiety.

1. WSTĘP

Świadczenia ekosystemów dla człowieka to ogromne bogactwo naturalne, które stanowi podstawę życia i dobrobytu całej ludzkości [12]. Ptaki (*Aves*, *Vertebrata*, *Chordata*) odgrywają wielopłaszczyznową rolę ekologiczną, przyczyniając się do istotnego zakresu świadczeń ekosystemów [10]. Świadczenia te przekładają się na wartość ekonomiczną. Przykładem tego, co mogą zaoferować ptaki jest fakt, że np. jerzyki regulują liczbę owadów w mieście. Zjadają one komary, muchy i meszki, co niewątpliwie decyduje o bardziej komfortowych warunkach życia człowieka [3]. Czy ludzie zdają sobie sprawę ze swojej zależności od świadczeń ekosystemów? Czy rozumieją znaczenie ekologiczne i gospodarcze pospolitych gatunków ptaków? Czy je lubią? Czy dbają o nie? Te i inne pytania miały umożliwić diagnozę wybranych aspektów znajomości fauny ptaków i stosunku do nich u mieszkańców Stalowej Woli.

2. MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Posłużono się kwestionariuszem ankiety, ankietowano 200 losowo wybranych osób spotkanych w mieście Stalowa Wola (woj. Podkarpackie). Testowano 4 hipotezy

⁵ Koło Naukowe Zrównoważonego Rozwoju „ProVita”, Zamiejscowy Wydział Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli, opiekun koła dr hab. Joanna Kostecka

(tab. 1). Wyniki prowadzonych obserwacji analizowano z zastosowaniem arkusza kalkulacyjnego Excel i zaprezentowano w procentach.

Tabela 1. Hipotezy i pytania weryfikujące

Table 1. Hypotheses and verifying questions

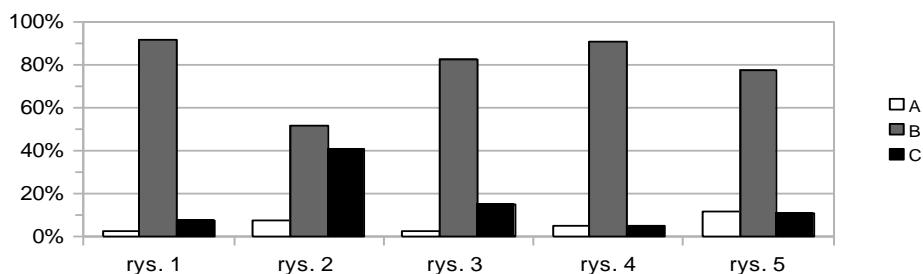
Hipoteza	Pytanie weryfikujące
Badani rozpoznają gatunki ptaków i znają ich rolę w ekosystemach	1. Dopasuj gatunek ptaka do obrazka 2. Dobierz odpowiednio cechy charakterystyczne i gatunek ptaka 3. Który ptak eliminuje gryzonia a który owady? 4. Jaką rolę odgrywają ptaki w ekosystemie? 5. Jakie znaczenie dla ekosystemów miałby brak ptaków drapieżnych? 6. Czy wiesz co to są świadczenia ekosystemu? 7. Jakie zadania pełnią ptaki dla ekosystemu w naszym klimacie? 8. Czy człowiek powinien reintrodukować gatunki ptaków do środowiska?
Badani rozumieją potrzebę wywieszania budek lęgowych	9. Czy wiesz, że na blokach wywieszane są budki lęgowe dla jerzyków? 10. Czy jesteś skłonny zawiesić taką budkę na swoim balkonie (pomimo, że oznacza to dodatkowe sprzątanie)? 11. Czy wiesz jak zbudować budkę lęgową? 12. Którą z budek zainstalowałbyś w ogródku, aby pomóc małym ptakom?
Ankietowani lubią ptaki w swoim otoczeniu	13. Którym stwierdzeniem scharakteryzujesz jaskółki oknówki? 14. Czy pomagasz ptakom? 15. Czy należy dokarmiać łabędzie w okresie zimowym? 16. Jakie miejsce wybrałbyś do odpoczynku? 17. Co sądzisz o domowej hodowli ptaków egzotycznych? 18. Czy popierasz protesty ekologów w obronie ptaków?
Badani widzą zagrożenia dla ptaków	19. Czy hałas ma znaczenie dla występowania populacji ptaków? 20. Co przyczynia się do degradacji naturalnych miejsc lęgowych ptaków?

3. WYNIKI

W wyniku analizy przeprowadzonej ankiety stwierdzono, że badani respondenci ze Stalowej Woli rozpoznają gatunki, obyczaje i aktywność ptaków, których znajomość sprawdzała ankieta. Ankietowani prawidłowo rozpoznawali na zamieszczonych w ankiecie rysunkach pospolite gatunki przedstawicieli gromady *Aves* (bociana białego rozpoznało 92% badanych, wróbla 91%, puszczyka 83% a szpaka 78% respondentów) (rys. 1). Największe trudności badani mieli z odróżnieniem jerzyka od kosa. Ten błąd popełniło 41% respondentów.

Nie zainteresowani ptakami należeli do mniejszości, ale wybierali zaskakująco błędne odpowiedzi: np. do ptaków zaliczyli nietoperza; nocka mniejszego (26% wskazań) i kunę domową (aż 15% wskazań). 19% respondentów nie znało ekologii bociana czarnego, wskazując go jako gatunek występujący w mieście (rys. 2).

Dopasowanie gatunku ptaka do jego funkcji pełnionej w ekosystemie i do roli dla homeostazy nie sprawiało trudności. Zdecydowana większość badanych wiedziała, że nie kukułka i nie skowronek a sowa ogranicza liczebność gryzoni, a owadów sikorka (a nie bocian biały i pelikan) (odpowiednio 89% wyborów dla sowy i 81% dla sikorki). Role ptaków oceniano najczęściej (49%) jako bardzo dużą, najrzadziej jako żadną (1%).

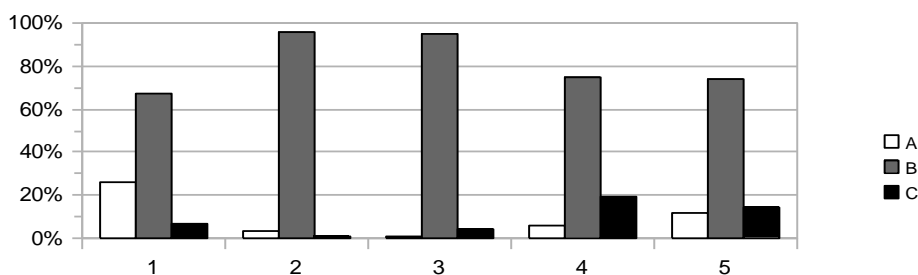

rys 1. rysunek przedstawiał bociana białego (wybierano pomiędzy: A- czapla; B- bocian biały; C- bocian czarny) rys 2. rysunek przedstawiał jerzyka (wybierano pomiędzy: A- wróbel; B- jerzyk; C- kos) rys 3. rysunek przedstawiał puszczyka (wybierano pomiędzy: A- wrona; B- puszczyk; C- nocek mniejszy) rys 4. rysunek przedstawiał wróbla (wybierano pomiędzy: A- kos; B- wróbel; C- szpak) rys 5. rysunek przedstawiał szpaka (wybierano pomiędzy: A- kos; B- szpak; C- jerzyk) Środkowy słupek przedstawia prawidłowe odpowiedzi / The middle column shows the correct answers

rys. 1 figure represented the white stork(chosen between:A- heron; B- white stork; C- black stork) rys. 2 figure represented the swift(chosen between:A- sparrow; B- swift; C- blackbird) rys. 3 figure represented the owl (chosen between:A- crow; B- owl; C- bat less) rys. 4 figure represented the sparrow (chosen between: A- blackbird; B- sparrow; C- starling) rys. 5 figure represented the starling (chosen between: A- blackbird; B- starling; C- swift)

Rys. 1. Prawidłowość wskazań nazw gatunkowych ptaków przez ankietowanych [%]

Ryc. 1. The proper names of species of birds as indicated by the respondents [%]

1 - aktywny nocą (A-nocek mniejszy; B- puszczyk; C- kowalik zwyczajny) 2 – odlatujących jesienią do ciepłych krajów (A- sikorka modra; B- bocian biały; C- wróbel zwyczajny) 3 - drapieżny (A- sroka zwyczajna; B- orzeł przedni; C- gołąb miejski) 4 - spotykany w mieście (A- bocian czarny; B- kos; C- głuszc) 5 - spotykany w pobliżu blokowisk (A- kuropatwa; B- jaskółka dymówka; C- kuna domowa)

Środkowy słupek przedstawia prawidłowe odpowiedzi / The middle column shows the correct answers

1- active at night(A- bat less;B- owl; C- ordinary nuthatch) 2- autumn departing to the warm countries(A- tit moor; B- white stork; C- Sparrow ordinary) 3- predacious(A- common magpie; B- golden eagle; C- urban pigeon) 4- found in city(A- white stork; B- blackbird; C- capercaillie) 5- found near the blocks(A- partridge; B- barn swallow; C- marten home)

Rys. 2. Dobieranie cech i gatunków ptaków [%]

Ryc. 2. Matching characteristics and birds species[%]

Ptaki drapieżne często kojarzone są przez społeczeństwo negatywnie [5]. Mieszkańcy Stalowej Woli ocenili ich rolę w ekosystemach trafnie. Na wskazanie, że brak ptaków drapieżnych miałby negatywne znaczenie, zdecydowało się 86% respondentów.

W ostatnich latach w Polsce, za literaturą światową [9,10], do rozumienia i wyceny roli ekosystemów, wprowadza się termin „świadczania ekosystemów”. Budującym jest fakt, że 66% ankietowanych wskazała na rozumienie tego pojęcia. Mieszkańcy Stalowej Woli znali zadania ptaków w ekosystemach [7,8]; najczęściej wskazań

uzyskała funkcja zwalczanie szkodników, a wszystkie pozostałe wybory funkcji ptaków zostały dokonane, przez co najmniej 35% respondentów (tab. 2).

Mieszkańcy Stalowej Woli uważali, że człowiek powinien podejmować trud i koszt reintrodukcji [2,4] utraconych gatunków ptaków do środowiska (67% wszystkich respondentów - większość kobiety). Brak poparcia dla tego zagadnienia pokazało tylko 24,5% badanych (w większości mężczyźni – 60% ogółu tych wskazań).

Tabela 2. Pytanie: Jakie zadania pełnią ptaki dla ekosystemu w naszym klimacie?

Table 2. Question: What tasks are performed by the birds of the ecosystem in our climate

Lp.	Odpowiedź	Liczba wskazań [%]
1	zwalczanie szkodników	47
2	rozpraszanie nasion	30
3	regulacja powiązań między gatunkami	23

Kolejna hipoteza zakładała rozumienie potrzeby wywieszania budek lęgowych dla ptaków [11]. Choć na pytanie: „Czy wiesz, że na blokach mieszkalnych umieszczane są budki lęgowe dla jerzyków?” uzyskano tylko 26% odpowiedzi „tak”, to około połowa respondentów (46%) stwierdziła, że byłaby skłonna zawiesić taką budkę na balkonie, mimo, iż oznaczałoby to dodatkowe sprzątnięcie tego balkonu. To mało (a nawet bardzo mało), biorąc pod uwagę stopień zagrożenia różnorodności ptaków w miastach [13].

Stwierdzono różnicę pomiędzy deklaracjami znajomości zasad budowy budek lęgowych dla jerzyków wśród kobiet i mężczyzn (znajomość deklarowało odpowiednio – 30% kobiet i 50% mężczyzn). Wśród kobiet prawidłowo zbudowaną budkę odszukało na rysunku jednak tylko 14% a wśród mężczyzn więcej; ale nadal tylko 36%. Wskazana jest więc akcja edukacyjna w tym zakresie np. w szkole, skąd poprzez dzieci, wiedza może dotrzeć także do dorosłych mieszkańców Stalowej Woli [6].

Duże znaczenie przywiązywaliśmy do pytania: „Którym stwierdzeniem scharakteryzujesz jaskółki oknówki?”, sprawdzającego hipotezę trzecią (tab. 1). Stwierdzenie, że jaskółki brudzą okna, było najbardziej istotne aż dla 31% ankietowanych (tab. 3); zapewne przeciwników wprowadzania budek lęgowych dla ptaków na osiedlach.

Tabela 3. Pytanie: Którym stwierdzeniem scharakteryzujesz jaskółki oknówki?

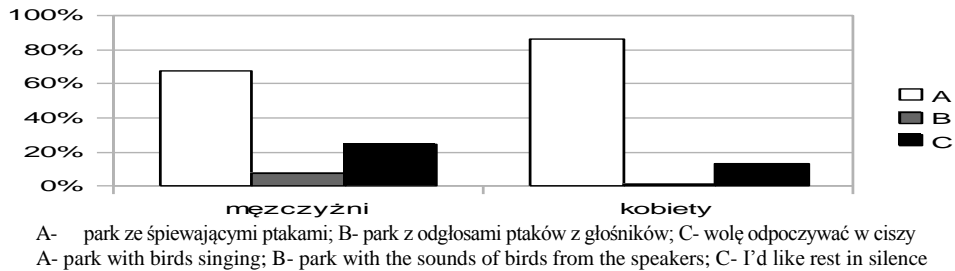
Table 3. Question: Which statement characterizes swallows?

Lp.	Odpowiedź	Liczba wskazań [%]
1	brudzą okna	30
2	zjadają duże ilości owadów	37
3	powodują hałas	11
4	lubią je, dają namiastkę kontaktu z naturą	22

Ponad połowa badanych (67%) zadeklarowała, że pomaga ptakom. Rozumienie tej pomocy nie było prawidłowe – 80% respondentów stwierdziło, że należy dokarmiać zimą ląbądzie. Tymczasem ornitolodzy ostrzegają, że jest to bardzo krótkowzroczne. Część

ptaków przyzwyczajają się do korzystania z łatwego źródła pokarmu i zamiast odlecieć do „ciepłych krajów” zostaje w Polsce i jest narażona na zimowe niebezpieczeństwa.

Na pytanie o miejsce odpoczynku, znaczna większość, bo aż 77% badanych (większość kobiet) odpowiedziała, że byłby to park ze śpiewającymi ptakami. Część mężczyzn (8%) wybrała park z odgłosami ptaków z głośników (rys. 3). Mogłoby to wskazywać na fakt, że kobiety większą uwagę zwracają na kontakt z naturą.

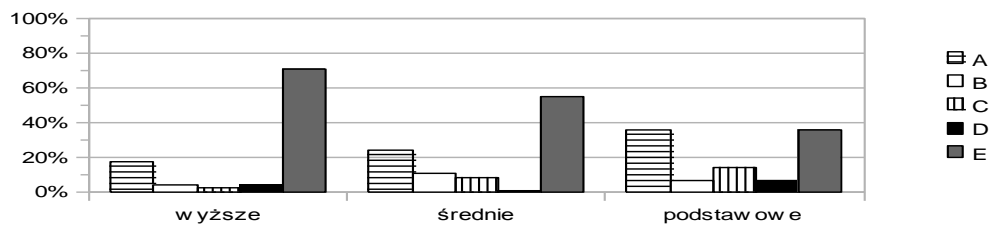

Rys. 3. Jakie miejsce wybrałbyś do odpoczynku? [%]

Ryc. 3. What place would you choose to rest? [%]

W pytaniu, co ankieterzy sądzą o domowej hodowli ptaków egzotycznych, każda z odpowiedzi (jestem za; jestem przeciw; nie mam zdania) uzyskała po około 1/3 głosów wszystkich respondentów. Dlatego i tu stwierdza się lukę edukacyjną. Pozostawmy ptaki w ich własnych, najwłaściwszych środowiskach, gdzie najlepiej spełnią się ich zadania dla ekosystemów [1]. Protesty ekologów w obronie ptaków popierało 70% mieszkańców Stalowej Woli wypełniających ankietę.

Czy badani widzą zagrożenie dla ptaków? Zdecydowana większość, bo 83% widziała go w hałasie, podkreślając, że ma on znaczenie dla prawidłowej biologii ptaków. Ocenę pozostałych zagrożeń zależnie od wykształcenia pokazano na rys. 4.

A- degradacja lasów, a przede wszystkim żywych i martwych drzew dziuplastych, które stanowią dla wielu gatunków naturalne miejsca gniazdowania; B- pogorszenie jakości środowiska naturalnego- zanieczyszczenie powietrza, wód i gleb; C- rozwój infrastruktury i urbanizacji; D- stosowanie środków ochrony roślin, które są zjadane przez ptaki, przez co zatrują one swój organizm; E- wszystkie odpowiedzi są prawdziwe

A- forest degradation and above all living and dead trees with hollows, which provide for many species natural nesting place; B- deterioration of the environment- air pollution, water and soil; C- infrastructure development and urbanization; D- use of plant protection products, which are eaten by birds by which they poison its body; E- all answers are true

Rys. 4. Co przyczynia się do degradacji miejsc występowania ptaków?

Ryc. 4. What contributes to the degradation of the sites where the birds are?

Większość ankietowanych uznała wszystkie wskazane w ankiecie przyczyny zagrożenia ptaków, za ważne. Taką wersję odpowiedzi wybierali przede wszystkim ankietowani z wykształceniem ponadpodstawowym (93%).

4. PODSUMOWANIE

Analiza zebranego materiału wskazuje, że większość ankietowanych mieszkańców Stalowej Woli zna pokazane w ankiecie gatunki ptaków i rozumie potrzebę ich ochrony. Gorzej sprawa przedstawia się w odniesieniu do spraw praktycznych, potrzebę i chęć zawieszania budek lęgowych dla ptaków widziało tylko 30% respondentów, a jaskółki oknówki lubi tylko 22% respondentów.

Wykształcenie i płeć miały pewien wpływ na stosunek ankietowanych do badanych problemów. Kobiety wykazały się trochę większą troską o ptaki przez chęć zawieszania budki dla nich, pomimo że oczekiwały konieczności podjęcia dodatkowego sprzątnięcia balkonu. Rok 2010 został uznany za międzynarodowy rok różnorodności biologicznej, a przeprowadzona ankieta wskazuje, że dalsze działania edukacyjne prowadzące do większej praktycznej przyjaźni z ptakami trzeba wspierać. Troska o ptaki wpisuje się w edukację w zakresie ekologicznych podstaw zrównoważonego rozwoju [6].

LITERATURA

- [1] Anonim, *Nie daj płamy*, [<http://www.salamandra.org.pl/kampaniacites.html>], 23.03. 2010
- [2] Baturó W., *Encyklopedia Szkolna Biologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005
- [3] Luniak M., *Ptaki w budynkach*, [<http://www.pwg.otop.org.pl/pdf/ptakiwbudynkach.pdf>]; 20.03.2010
- [4] Karetta M., Szokalski M., *Ptaki Polski*, Carta Blanca 2008
- [5] Kepel A., *Senatorzy proponują "redukcję " ptaków drapieżnych*, [<http://www.salamandra.sylaba.pl/magazyn/b13a10.html>]; 20.03.2010
- [6] Kielczowski, D. Dobrzyńska D. (red.), *Ekologiczne problemy zrównoważonego rozwoju*. Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, s. 12-23. 2009
- [7] Kruszewicz Andrzej, *Ptaki Polski t.1*, Wydawnictwo Multico, 2005. ISBN 83-7073-360-3
- [8] Kruszewicz Andrzej, *Ptaki Polski t.2*, Wydawnictwo Multico, 2006. ISBN 83-7073-455-3
- [9] *Millennium Ecosystem Assessment Synthesis Report (MA)*, 2005, <http://www.maweb.org>
- [10] Mizgajski A., Stępniewska M., *Koncepcja świadczeń ekosystemów a wdrażanie zrównoważonego rozwoju*. w: *Ekologiczne problemy zrównoważonego rozwoju*. WSE w Białymstoku, s. 12-23. 2009
- [11] Puchta A., Richarz K., *Ptaki. Przewodnik*, Wydawnictwo Muza 2006
- [12] Sigmar G., Stavros D. *Ekonomia ekosystemów i bioróżnorodności*, <http://ec.europa.eu /environmant/nature/biodiversity/economics/pdf/teeb report pl.pdf>; 27.03.2010
- [13] Śliwa P. 2000. *Ptasie sprawy*. Biul. OTOP Salamandra I-II/2002 (16) [<http://www.salamandra.sylaba.pl/magazyn/b16n04.html>]; 27.03.2010

DIAGNOSIS OF THE CHOSEN ASPECTS OF KNOWLEDGE OF BIRDS' FAUNA AND STALOWA WOLA INHABITANT'S ATTITUDE TO THEM

The benefits of the ecosystem for humans (ecosystem services) are a huge natural wealth, which is the basis of life and prosperity of all humankind. Birds contribute significantly to the ecosystem services. This applies to urbicenos as well. Are people aware of their dependence on nature and birds? The questionnaire, used in the studies, contained 20 questions. 200 randomly selected people met in Stalowa Wola were interviewed.